RETTENS DOM (Fjerde Afdeling)

20. marts 2002 *

I sag T-17/99,

KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, Linz (Østrig), ved advokaterne G. Grassner og W. Löbl, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved W. Mölls og É. Gippini Fournier, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt,

hvorunder der principalt er nedlagt påstand om annullation af Kommissionens beslutning 1999/60/EF af 21. oktober 1998 om en procedure efter EF-traktatens artikel 85 (sag IV/35.691/E-4: Rørkartel (præisolerede rør)) (EFT 1999 L 24, s. 1) eller subsidiært om nedsættelse af den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved denne beslutning,

* Processprog: tysk.

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Fjerde Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, P. Mengozzi, og dommerne V. Tiili og R.M. Moura Ramos,

justitssekretær: fuldmægtig G. Herzig,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling den 24. oktober 2000,

afsagt følgende

Dom [1]

Sagens faktiske omstændigheder

1 Sagsøgeren er et østrigsk selskab, der driver virksomhed inden for fjernvarmesektoren med salg af præisolerede rør, som selskabet køber hos det danske selskab Løgstør Rør A/S (herefter »Løgstør«).

2 til 7 [...]

1 — Der gengives kun de præmisser i nærværende dom, som Retten finder det relevant at offentliggøre. De faktiske og retlige omstændigheder i nærværende sag er beskrevet i Rettens dom af 20.3.2002, LR af 1998 mod Kommissionen (sag T-23/99, Sml. II, s. 1705).

8 Den 21. oktober 1998 vedtog Kommissionen beslutning 1999/60/EF om en procedure efter EF-traktatens artikel 85 (sag IV/35.691/E-4: Rørkartel (præisolerede rør)) (EFT 1999 L 24, s. 1), som før offentliggørelsen blev berigtiget ved en beslutning af 6. oktober 1998 (K(1998) 3415 endelig udg.) (herefter »beslutningen« eller »den anfægtede beslutning«), hvori den fastslog, at en række virksomheder, herunder sagsøgeren, havde deltaget i et kompleks af aftaler og samordnet praksis i EF-traktatens artikel 85's forstand (nu artikel 81 EF, stk. 1, EF) (herefter »kartellet«).

9 Ifølge beslutningen blev der sidst i 1990 indgået en principaftale mellem de fire danske producenter af fjernvarmerør om et generelt samarbejde på deres hjemmemarked. Parterne i denne aftale var ABB IC Møller A/S, som er det danske datterselskab af den svensk-schweiziske koncern ABB Asea Brown Boveri Ltd (herefter »ABB«), Dansk Rørindustri A/S, der også kendes under navnet Starpipe (herefter »Dansk Rørindustri«), Løgstør og Tarco Energi A/S (herefter »Tarco«) (disse fire virksomheder omtales herefter som »de danske producenter«). En af de første foranstaltninger, der blev truffet, var samordning af en prisforhøjelse, såvel for det danske marked som for eksportmarkederne. Med henblik på en opdeling af det danske marked blev der fastsat kvoter, som derefter blev gennemført og overvåget af en »kontaktgruppe«, som omfattede de pågældende virksomheders salgsdirektører. I forbindelse med ethvert forretningsprojekt (herefter et »projekt«) meddelte den virksomhed, som kontaktgruppen havde tildelt projektet, de andre deltagere, hvilken pris den agtede at tilbyde, og derpå fremsatte de andre højere bud for at beskytte den leverandør, som kartellet havde udpeget.

10 Ifølge beslutningen deltog to tyske producenter — Henss/Isoplus-koncernen (herefter »Henss/Isoplus«) og Pan-Isovit GmbH (herefter »Pan-Isovit«) — i de danske producenters regelmæssige møder fra efteråret 1991. Under disse møder blev der forhandlet om en opdeling af det tyske marked. I august 1993 resulterede disse forhandlinger i aftaler om fastsættelse af salgskvoter for hver enkelt deltagende virksomhed.

11 I 1994 blev der — stadig ifølge beslutningen — indgået en aftale mellem alle disse producenter om fastsættelse af kvoter for hele det europæiske marked. Dette europæiske kartel omfattede en todelt struktur. »Direktørklubben«, som bestod af de administrerende direktører for de deltagende virksomheder i kartellet, tildelte hver af disse virksomheder kvoter såvel på markedet som helhed som på de forskellige nationale markeder, bl.a. Tyskland, Østrig, Danmark, Finland, Italien, Nederlandene og Sverige. For visse nationale markeder blev der oprettet en »kontaktgruppe«, som bestod af de lokale salgsdirektører, og som skulle administrere aftalerne og herved fordele projekterne og koordinere buddene i forbindelse med licitationer.

12 Med hensyn til det østrigske marked anføres det i beslutningen, at en kontaktgruppe holdt møde hver tredje eller fjerde uge, og at det første møde, der er taget i betragtning i beslutningen, fandt sted i december 1994 og var blevet tilrettelagt af sagsøgeren. Det sidste møde blev holdt i april 1996.

13 Beslutningen anfører navnlig, at der som led i kartellet blev vedtaget og gennemført samordnede foranstaltninger med henblik på at eliminere Powerpipe, som var den eneste virksomhed af betydning, der ikke deltog i kartellet. Kommissionen anfører nærmere, at visse karteldeltagere ansatte nogle »nøglemedarbejdere« i Powerpipe og meddelte selskabet, at det burde trække sig ud af det tyske marked. Efter at Powerpipe havde opnået et stort tysk projekt i marts 1995, blev der afholdt et møde i Düsseldorf med deltagelse af de seks største europæiske producenter (ABB, Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus, Løgstør, Tarco og Pan-Isovit) og Brugg Rohrsysteme GmbH. Ifølge Kommissionen blev det på dette møde vedtaget at indføre en kollektiv boykot af Powerpipe's kunder og leverandører. Denne boykot blev derefter sat i værk.

14 I beslutningen anfører Kommissionen begrundelsen for, at ikke alene den udtrykkelige markedsdelingsordning, som de danske producenter vedtog sidst i 1990, men også de arrangementer, der blev indgået fra oktober 1991, når de ses

under ét, kan anses for at udgøre en »aftale«, der er forbudt efter traktatens artikel 85, stk. 1. Kommissionen understreger endvidere, at det »danske« og det »europæiske« kartel blot var udtryk for et enkelt kartel, der begyndte i Danmark, men som fra begyndelsen havde det langsigtede mål at udvide deltagernes kontrol til hele markedet. Ifølge Kommissionen havde den vedvarende aftale mellem producenterne mærkbar indvirkning på samhandelen mellem medlemsstaterne.

15 Af disse grunde konkluderer beslutningen:

»Artikel 1

ABB Asea Brown Boveri Ltd, Brugg Rohrsysteme GmbH, Dansk Rørindustri A/S, Henss/Isoplus-koncernen, KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, Oy KWH Tech AB, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Tecnologie di rivestimento Srl og Tarco Energi A/S har overtrådt EF-traktatens artikel 85, stk. 1, ved at have deltaget på den måde og i det omfang, der er anført i begrundelsen, i et kompleks af aftaler og samordnet praksis i den præisolerede rørsektor, der opstod omkring november/december 1990 mellem de fire danske producenter, senere blev udvidet til andre nationale markeder og til at omfatte Pan-Isovit og Henss/Isoplus, og sidst i 1994 udgjorde et omfattende kartel for hele fællesmarkedet.

Overtrædelsernes varighed var følgende:

[...]

— KE KELIT: fra omkring januar 1995 til [marts eller april 1996]

[...]

Overtrædelserne bestod i, at producenterne:

— opdelte de nationale markeder og i sidste instans hele det europæiske marked imellem sig på grundlag af kvoter

— overlod de nationale markeder til bestemte producenter og sørgede for, at andre producenter trak sig ud

— aftalte priserne på produktet og på de enkelte projekter

— udpegede de producenter, der skulle have tildelt de enkelte projekter, og manipulerede med tilbuddene på disse projekter for at sikre, at den udpegede producent også fik tildelt den pågældende kontrakt

— traf samordnede foranstaltninger for at beskytte kartellet mod konkurrence fra den eneste betydelige, udenforstående konkurrent, Powerpipe AB; foranstaltningerne gik ud på at begrænse dens aktiviteter, skade dens virksomhed eller tvinge den helt ud af markedet.

[...]

Artikel 3

De i artikel 1 omhandlede virksomheder pålægges følgende bøder for de i artikel 1 omhandlede overtrædelser:

[...]

e) KE KELIT Kunstoffwerk GmbH: en bøde 360 000 ECU

[...]«

16 til 22 [...]

Retlige bemærkninger

23 Sagsøgeren gør i det væsentlige fem anbringender gældende. Ifølge det første anbringende foreligger der faktiske fejl ved anvendelsen af traktatens artikel 85, stk. 1. Med det andet anbringende gøres det gældende, at retten til kontradiktion er tilsidesat. Som tredje anbringende anføres, at ligebehandlingsprincippet er tilsidesat, fordi der er pålagt en bøde. Ifølge det fjerde anbringende er almindelige principper overtrådt, og der foreligger fejlvurderinger ved fastsættelsen af bødens størrelse. Ifølge det femte anbringende er begrundelsespligten ikke overholdt.

I — *Anbringendet om faktiske fejl ved anvendelsen af traktatens artikel 85, stk. 1*

A — *Elementerne i overtrædelsen, der er lagt sagsøgeren til last*

1. Parternes argumenter

24 Sagsøgeren bestrider at have deltaget i de forskellige overtrædelser, der er opregnet i beslutningens artikel 1. Kommissionen har med urette alene anerkendt, at sagsøgeren ikke deltog i de samordnede foranstaltninger over for Powerpipe.

25 For det første deltog sagsøgeren ikke i opdelingen af de nationale markeder — og derefter af hele det europæiske marked — ved hjælp af en kvoteordning. Sagsøgeren har på intet tidspunkt deltaget i direktørklubbens møder og var heller

ikke medlem af producentsammenslutningen »European District Heating Pipe Manufacturers Association«. Kommissionen indrømmer selv i beslutningens betragtning 124, at kvoterne for det østrigske marked blev fastsat på møderne i direktørklubben, og at sagsøgeren således blev stillet over for et fait accompli. Endvidere blev sagsøgerens salg i Østrig henregnet til Løgstør som en del af sidstnævntes europæiske kvote. I modsætning til hvad Kommissionen anfører, kunne sagsøgeren ikke kræve, at de andre deltagende virksomheder overholdt deres kvote. Da sagsøgeren drev virksomhed som forhandler, kan der heller ikke være tale om, at virksomheden deltog som »lokal producent«, således som det anføres i beslutningens betragtning 153.

26 For det andet kan sagsøgeren heller ikke drages til ansvar for tildelingen af nationale markeder til visse producenter og for ordningen med, at de andre producenter trak sig ud. Da virksomheden kun var aktiv på det østrigske marked og ikke selv var producent, havde den ingen magtposition, som gjorde det muligt for den at tildele de nationale markeder eller tilrettelægge tilbagetrækning af andre producenter.

27 For det tredje kan sagsøgeren ikke opfattes som deltager i aftalerne om fastsættelse af priserne, en opfattelse, som Kommissionen i øvrigt hverken har forklaret i meddelelsen af klagepunkter eller i beslutningen. Som forhandler af præisolerede rør havde sagsøgeren ikke mulighed for at indgå prisaftaler.

28 For det fjerde beskyldes sagsøgeren hverken i meddelelsen af klagepunkter eller i beslutningen for at have tildelt projekter til producenter og for at have manipuleret udbudsprocedurerne. Det er ikke bevist, at tildelingen af projekter blev drøftet under møderne i kontaktgruppen, og heller ikke, at der herunder blev tildelt projekter. Kommissionen har således ikke godtgjort, at der blev foretaget prisfastsættelser, og at priserne på de forskellige bud blev fastsat til virksomhedens fordel. I beslutningens betragtning 84 har Kommissionen alene nævnt, at priser blev drøftet, men ikke, at de blev fastsat.

29 Ifølge sagsøgeren kan en tilbudsmanipulation ikke udledes af det dokument, der findes som bilag 110 til meddelelsen af klagepunkter, og som angiver projekterne og de forskellige tilbudsgivere samt de tal, der udtrykker chancerne for hver enkelt af tilbudsgiverne. Bortset fra at dette dokument blev udarbejdet af Pan-Isovit, beviser det hverken, at tilbuddene blev manipuleret, eller at sagsøgeren deltog. Hvis tilbuddene var blevet manipuleret, havde det været overflødigt at angive en vurdering af chancerne for at vinde et projekt.

30 Kommissionen har anført, at sagsøgeren deltog i et kartel på europæisk niveau, selv om det skete i form af handlinger, der alene berørte det østrigske marked. Det er ubestridt, at sagsøgeren var bekendt med, at virksomhedens handlinger indgik i et større system. Bortset fra de samordnede foranstaltninger over for Powerpipe kan sagsøgeren sættes i forbindelse med alle overtrædelsens væsentlige bestanddele, som er nævnt i beslutningens artikel 1.

2. Rettens bemærkninger

31 Det står fast, at sagsøgeren i beslutningen beskyldes for at have deltaget i det omfattende kartel for hele fællesmarkedet, således som det er beskrevet i beslutningens artikel 1, stk. 1.

32 Det står endvidere fast, at Kommissionen ikke beskylder sagsøgeren for at have deltaget i de samordnede foranstaltninger over for Powerpipe, der i beslutningens artikel 1, stk. 3, er nævnt blandt kartellets væsentlige bestanddele.

33 For så vidt angår kartellets andre væsentlige bestanddele, der er nævnt i beslutningens artikel 1, stk. 3, første, andet, tredje og fjerde led, findes Kommissionen med rette at have draget sagsøgeren til ansvar for disse.

34 Hvad for det første angår det forhold, at man »udpegede de producenter, der skulle have tildelt de enkelte projekter, og manipulerede med tilbuddene på disse projekter for at sikre, at den udpegede producent også fik tildelt den pågældende kontrakt«, skal det bemærkes, at ABB's og Pan-Isovit's udtalelser, ifølge hvilke sagsøgeren deltog i møderne i den østrigske kontaktgruppe, hvorunder virksomhederne fordelte projekterne indbyrdes (ABB's supplerende svar af 13.8.1996 på anmodningen om oplysninger af 13.3.1996 (herefter »ABB's supplerende svar«) og Pan-Isovit's svar af 17.6.1996 på anmodningen om oplysninger af 13.3.1996 (herefter »Pan-Isovit's svar«)), i det hele bekræftes af de dokumenter, der findes som bilag 109 og 110 til meddelelsen af klagepunkter. For det første bekræftes tildelingen af projekterne for det østrigske marked af skrivelsen af 3. maj 1995 fra Isoplus Hohenberg, som hørte til de facto-kartellet Henss/Isoplus, til Henss, der findes som bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter, og som efter at have redegjort for den holdning, som ABB, Dansk Rørindustri og Pan-Isovit havde til spørgsmålet om kvoter og/eller tildeling af projekter, vedrørende sagsøgeren anfører, at »Løgstør-KELIT« »også [holdt] sine løfter«, og hvori der endvidere blandt visse »enkeltstående forstyrrelser« nævnes det forhold, at et projekt, der »skulle tilfalde KELIT«, var blevet taget af Tarco. For det andet bemærkes, at for så vidt angår den skematiske fortegnelse over projekterne på det østrigske marked, der blev fundet hos Pan-Isovit og findes som bilag 110 til meddelelsen af klagepunkter, kan de detaljerede oplysninger om andre virksomheders bud og om chancerne for hver enkelt af de nævnte virksomheder for at få tildelt et projekt ikke forstås på anden måde end som resultat af en informationsudveksling mellem virksomhederne. En bekræftelse af, at denne udveksling er resultat af arrangementer vedrørende tildelingen af projekterne, foreligger derved, at dette skema som tilbudsgivere på »Berceliusplatz-projektet« nævner sagsøgeren og — med et højere bud — Pan-Isovit, når henses til, at det samme projekt i det dokument, der findes som bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter, er nævnt som et projekt, der »burde tilfalde KELIT«, og som i sidste instans tilfaldt Tarco. I øvrigt fremgår det af bilag 72 til meddelelsen af klagepunkter, der nævnes i beslutningens betragtning 72, at i hvert fald Henss/Isoplus ved fordelingen af projekterne på det tyske marked anvendte et skema,

som også angav tilbudsgivernes »chancer«, sammen med andre skemaer, der var udarbejdet af karteldeltagerne, og som nævnte den virksomhed, der var betegnet som »favorit«, og som kartellet havde tildelt et projekt.

35 Hvad dernæst angår det forhold, at man »aftalte priserne på produktet og på de enkelte projekter«, bemærkes, at det ved tildelingen af projekter inden for det østrigske marked under alle omstændigheder var nødvendigt at manipulere med tilbuddene på grundlag af arrangementer vedrørende de priser, der skulle tilbydes af hver enkelt af de virksomheder, der havde til hensigt at afgive bud. Det forhold, at priserne blev drøftet mellem virksomhederne, der arbejdede på det østrigske marked, fremgår i øvrigt af udtalelsen i det dokument, der findes som bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter, hvorefter alle virksomhederne beklagede sig over, at prislisten, der var betegnet »Eu-Liste«, ikke fandt anvendelse.

36 Under disse omstændigheder kan sagsøgeren ikke frigøre sig for sit ansvar for aftalen om prisfastsættelse med henvisning til, at virksomheden kun i et vist omfang kunne øve indflydelse på de priser, som Løgstør fakturerede. Denne situation fratog ikke sagsøgeren enhver selvstændighed med hensyn til virksomhedens prispolitik og forstærkede under alle omstændigheder virksomhedens interesse i at dæmpe priskonkurrencen.

37 Hvad endelig angår det forhold, at man »opdelte de nationale markeder og i sidste instans hele det europæiske marked imellem sig på grundlag af kvoter«, samt at man »overlod de nationale markeder til bestemte producenter og sørgede for, at andre producenter trak sig ud«, bemærkes, at sagsøgeren har indrømmet, at virksomheden i januar 1995 af ABB blev underrettet om, at producenterne indbyrdes havde opdelt det østrigske marked ved hjælp af kvoter, og at virksomheden på daværende tidspunkt indså, at møderne i den østrigske kontaktgruppe var et led i en større plan. Det følger heraf, at sagsøgeren må have haft kendskab til, at andre nationale markeder var opdelt mellem producenterne, hvilket kunne medføre, at visse producenter trak sig af ud af markeder, der var tildelt andre producenter.

38 Eftersom sagsøgeren deltog i tildelingen af projekter inden for det østrigske marked, kunne Kommissionen følgelig med rette også anse virksomheden for medansvarlig for fordelingen af de nationale markeder på europæisk niveau. Det følger således af retspraksis, at en virksomhed, der har deltaget i en mangeartet overtrædelse af konkurrencereglerne ved egne handlinger, der falder ind under de i traktatens artikel 85, stk. 1, omhandlede begreber aftaler og samordnet praksis med konkurrencebegrænsende formål, og som har haft til formål at bidrage til gennemførelsen af overtrædelsen i dens helhed, for så vidt angår hele det tidsrum, hvor virksomheden har deltaget i den, også kan være ansvarlig for de handlinger, som andre virksomheder har foretaget som led i den samme overtrædelse, når der er ført bevis for, at den pågældende virksomhed er bekendt med de øvrige deltageres ulovlige adfærd eller med rimelighed kan forudse denne, og at den er indstillet på at løbe den dermed forbundne risiko (jf. i denne retning Domstolens dom af 8.7.1999, sag C-49/92 P, Kommissionen mod Anic Partecipazioni, Sml. I, s. 4125, præmis 203).

39 Det er i den forbindelse ikke relevant, når sagsøgeren fremfører, at virksomheden ikke selv deltog i tildelingen af de nationale markeder til producenterne og heller ikke i fastsættelsen af de individuelle kvoter for den enkelte producent på de markeder, der var blevet opdelt. Det fremgår således klart af beslutningen, at Kommissionen ikke beskylder virksomheden for selv at have deltaget i drøftelserne, der resulterede i fastsættelsen af kvoter og tildeling af nationale markeder til bestemte producenter. Der skal i den forbindelse mindes om, at Kommissionen i sin beskrivelse af strukturen for det europæiske kartel har anført, at kontaktgrupperne ikke traf afgørelser om kvoterne, men varetog den opgave at fordele de enkelte projekter og koordinere den hemmelige udbudsprocedure (beslutningens betragtning 68). Endvidere har Kommissionen vedrørende sagsøgeren præciseret, at denne kun deltog i aftalerne på det østrigske marked, hvor virksomheden havde fået tildelt en kvote på 23%, og at virksomheden meget vel kan være blevet stillet over for et fait accompli, idet kvoterne blev vedtaget af direktørklubben på møder, som sagsøgeren ikke deltog i (beslutningens betragtning 124, andet afsnit).

40 Påstanden om, at sagsøgeren indtog en passiv holdning, modsiges under alle omstændigheder af virksomhedens skrivelse af 12. januar 1995 til Løgstør, der findes som bilag 106 til meddelelsen af klagepunkter, og hvori virksomheden over for Løgstør forlangte, at dens kvote for det østrigske marked blev forøget.

41 Endelig kan sagsøgeren ikke påberåbe sig, at virksomheden ikke selv er producent af de præisolerede rør, der omhandles i nærværende sag. Selv om Kommissionen i sin beskrivelse af kartellets væsentlige bestanddele har betegnet karteldeltagerne som »producenter«, og selv om den i nogle af beslutningens betragtninger fejlagtigt har betegnet sagsøgeren som »producent«, fremgår det således klart af beslutningen, navnlig af betragtning 17 og 82, at Kommissionen har lagt virksomheden til last, at den deltog i kartellet som virksomhed, der for egen regning forhandlede fjernvarmerør, som den købte hos Løgstør. Følgelig kan sagsøgeren ikke kritisere Kommissionen for ikke at have taget hensyn til, at sagsøgeren er en handelsvirksomhed.

42 Det følger i det hele af det anførte, at argumenterne vedrørende de bestanddele af overtrædelsen, der er lagt sagsøgeren til last, må forkastes.

B — *Spørgsmålet, om der foreligger en konkurrencebegrænsning*

1. Parternes argumenter

43 Sagsøgeren har anført, at den som en virksomhed, der var afhængig af virksomhedens leverandør, Løgstør, ikke kunne drages til ansvar for den overtrædelse, som Kommissionen har beskyldt den for. Selv om det økonomiske afhængighedsforhold, der kan findes mellem kontraktparter, ikke var til hinder for at fastslå, at der forelå en aftale, fremgår det af Kommissionens beslutningspraksis, at den kan afstå fra at pålægge en virksomhed, der er afhængig eller er blevet tvunget til at indgå den konkurrencebegrænsende kontrakt, en bøde.

44 Kvoterne og de høje priser, som sagsøgeren blev pålagt, begrænsede virksomhedens forretningsmæssige selvstændighed. Løgstør pålagde ikke alene sagsøgeren en prisforhøjelse, men foretog også en nedsættelse af de rabatter, som virksomheden fik tildelt. Som leverandør havde Løgstør mulighed for at bestemme sagsøgerens omsætning, uden at denne kunne gøre det mindste, simpelt hen ved at acceptere eller nægte at levere. Som sagsøgeren allerede nævnte i sine bemærkninger til meddelelsen af klagepunkter, var virksomheden udsat for leveringsbegrænsninger fra Løgstør's side.

45 Eftersom kvoterne og priserne blev fastsat ensidigt af Løgstør og de andre producenter, var der heller ikke tale om et vertikalt kartel.

46 Kommissionen bemærker, at selv om den kan tage hensyn til den økonomiske afhængighed, som et kartelmedlem har, som begrundelse for ikke at pålægge denne en bøde, er den ikke forpligtet dertil. I den foreliggende sag kan beslutningen om at pålægge en bøde ikke kritiseres, dels fordi sagsøgeren deltog i et særlig groft horisontalt kartel, navnlig vedrørende tildelingen af de forskellige projekter og manipulationen med tilbudsprocedurerne, hvorved sagsøgeren var fuldt bekendt med, at markedsopdelingen fandt sted på europæisk plan, dels fordi Kommissionen tillige har taget hensyn til sagsøgerens særlige situation ved en passende tilpasning af virksomhedens bøde.

2. Rettens bemærkninger

47 Indledningsvis bemærkes, at Kommissionen beskylder sagsøgeren for at have deltaget i en aftale om opdeling af de nationale markeder og fordeling af de enkelte projekter mellem producenterne ved hjælp af en ordning med fastsættelse af kvoter og manipulation af tilbudsprocedurerne samt en aftale om fastsættelse af priserne, og at Kommissionen dermed har anset sagsøgeren for deltager i et horisontalt kartel mellem de erhvervsdrivende på fjernvarmemarkedet.

48 I den forbindelse kan sagsøgeren ikke gøre gældende, at virksomheden som følge af sin afhængighed af Løgstør med hensyn til leverancer ikke længere havde den fornødne selvstændighed til at deltage i en aftale i eget navn. Selv om sagsøgerens handlefrihed var begrænset på grund af virksomhedens afhængighed af leverancer fra Løgstør, ændrer dette ikke den konklusion, at sagsøgeren ved for egen regning at deltage i en aftale på det østrigske marked begrænsede den konkurrence, der fandtes på dette marked. Selv om det økonomiske afhængighedsforhold mellem deltagerne i et kartel kan begrænse deres muligheder for at tage et initiativ og for at træffe selvstændige beslutninger, er et sådant afhængighedsforhold dog ikke til hinder for, at de kan nægte at indgå den foreslåede aftale (Domstolens dom af 12.7.1979, forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, BMW m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 2435, præmis 36).

49 Hvad angår sagsøgerens påstand om, at virksomheden var under pres som følge af begrænsninger af leverancerne fra Løgstør, må det bemærkes, at sagsøgeren ikke har ført noget bevis herfor, idet de beviser, der er anført i sagsøgerens replik, udelukkende vedrører Løgstør's holdning til sagsøgerens aktiviteter uden for det østrigske marked.

50 Under alle omstændigheder bemærkes, at selv om sagsøgeren blev udsat for pression af Løgstør, kan virksomheden ikke påberåbe sig, at den deltog i kartellet efter pres fra de andre deltagere, når den kunne have underrettet de kompetente myndigheder om det pres, virksomheden var udsat for, eller have indgivet en klage til Kommissionen i henhold til artikel 3 i forordning nr. 17 i stedet for at have deltaget i de pågældende aktiviteter (jf. Rettens dom af 10.3.1992, sag T-9/89, Hüls mod Kommissionen, Sml. II, s. 499, præmis 123 og 128, og af 6.4.1995, sag T-141/89, Tréfileurope mod Kommissionen, Sml. II, s. 791, præmis 58).

51 Følgelig må anbringendet forkastes, for så vidt som sagsøgeren bestrider, at der forelå en konkurrencebegrænsning.

C — *Spørgsmålet om påvirkning af handelen mellem medlemsstater*

1. Parternes argumenter

52 Sagsøgeren har anført, at virksomhedens deltagelse i møderne i en national kontaktgruppe ikke har kunnet påvirke handelen mellem medlemsstater, hvilket imidlertid er en del af gerningsindholdet i den overtrædelse, der nævnes i traktatens artikel 85, stk. 1. Spørgsmålet, om sagsøgeren var vidende om, at virksomheden var et led i en større plan, gør herved ingen forskel. Med henblik på at fastlægge sagsøgerens ansvar i relation til kartellet er det således ikke relevant at undersøge, om de aftaler, der blev indgået inden for direktørklubben, som Løgstør var medlem af, påvirkede handelen mellem medlemsstater. Selv om sagsøgeren måtte anses for deltager i en aftale, har virksomheden i hvert fald aldrig handlet i bevidstheden om at kunne udøve nogen som helst indflydelse på det fælles marked ved sin adfærd.

53 Selv om virksomheden ikke havde deltaget i de lokale leverandørers møder, ville den i øvrigt ikke have kunnet udvide sine økonomiske aktiviteter på det østrigske marked, eftersom virksomhedens kvote lå hos Løgstør, som styrede sagsøgerens økonomiske adfærd.

54 Kommissionen har anført, at den i beslutningens betragtning 149 og 150 har forklaret, at overtrædelsen havde mærkbar indvirkning på samhandelen mellem medlemsstaterne. Denne påvirkning af handelen skyldtes kartellet som helhed, og det er uden interesse at undersøge, om den overtrædelse, som det enkelte kartelmedlem begik, havde en sådan virkning. Sagsøgeren vidste faktisk, at arrangementerne på dens hjemmemarked indgik i en større plan. I øvrigt blev alle de produkter, som virksomheden solgte, importeret fra Danmark.

2. Rettens bemærkninger

55 For det første bemærkes, at som det er fastslået i præmis 37-40 ovenfor, har Kommissionen med rette beskyldt sagsøgeren for at have overtrådt traktatens artikel 85, idet virksomheden på det østrigske marked deltog i en overtrædelse, der rakte videre end blot det østrigske marked.

56 Endvidere har sagsøgeren ikke bestridt Kommissionens påstand i beslutningens betragtning 149 om, at det samlede kartel, som samarbejdet på det østrigske marked indgik i, havde mærkbar indvirkning på samhandelen mellem medlemsstaterne, og at dette samlede kartel ved udgangen af 1994 omfattede hele fællesmarkedet og praktisk talt al handel i EF inden for fjernvarmesektoren.

57 Under disse omstændigheder kan sagsøgeren ikke benægte, at den overtrædelse, der er lagt virksomheden til last, kan påvirke samhandelen mellem medlemsstaterne i traktatens artikel 85, stk. 1's forstand.

58 Det fremgår således af ordlyden af traktatens artikel 85, stk. 1, at de afgørende spørgsmål er, om sagsøgeren sammen med andre virksomheder deltog i en aftale, der havde til formål eller til følge at begrænse konkurrencen, og om denne aftale kunne påvirke handelen mellem medlemsstater. Det er følgelig uden betydning, om den pågældende virksomheds individuelle deltagelse i aftalen trods virksomhedens beskedne størrelse kunne begrænse konkurrencen eller påvirke handelen mellem medlemsstater, eller om sagsøgeren havde til hensigt at opdele markederne og dermed at overtræde traktatens artikel 85 (Rettens dom af 6.4.1995, sag T-142/89, Boël mod Kommissionen, Sml. s. 867, præmis 88 og 99, og dommen i sagen Tréfileurope mod Kommissionen, præmis 122). Eftersom Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at den overtrædelse, sagsøgeren deltog i, kunne påvirke handelen mellem medlemsstaterne, er det ikke nødvendigt

for Kommissionen at godtgøre, at sagsøgerens individuelle deltagelse har påvirket samhandelen mellem medlemsstater (Rettens dom af 10.3.1992, sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021, præmis 305).

59 Hertil kommer, at begrænsningen af sagsøgerens markedsandel til en bestemt kvote af det østrigske marked under alle omstændigheder kunne påvirke sagsøgerens indførsler af rør fra virksomhedens danske leverandør, Løgstør, og følgelig påvirke handelen mellem medlemsstater.

60 Af alle disse grunde må det af sagsøgeren fremførte anbringende også afvises for så vidt angår påvirkningen af handelen mellem medlemsstater.

II — *Anbringendet om tilsidesættelse af retten til kontradiktion*

A — *Tilsidesættelse af retten til at blive hørt vedrørende de dele af overtrædelsen, der er lagt sagsøgeren til last*

1. Parternes argumenter

61 Ifølge sagsøgeren har Kommissionen tilsidesat virksomhedens ret til kontradiktion, idet den ikke i meddelelsen af klagepunkter oplyste virksomheden om alle overtrædelserne, der er nævnt i beslutningens artikel 1. Det eneste, som

Kommissionen synes at have bebrejdet sagsøgeren, var virksomhedens deltagelse i møderne mellem lokale leverandører samt sagsøgerens kendskab til en større plan. Beskyldninger af dette indhold findes imidlertid ikke blandt de bestanddele af overtrædelsen, der er gjort gældende i beslutningen, mens de bestanddele, som denne indeholder, aldrig tidligere er blevet fremført over for sagsøgeren. Kommissionen har således ikke konkret fremført beskyldninger mod sagsøgeren vedrørende de overtrædelser, der er opregnet i beslutningens artikel 1, før vedtagelsen af beslutningen. Meddelelsen af klagepunkter skal imidlertid være formuleret tilstrækkeligt klart til, at de berørte kan få kendskab til den adfærd, som Kommissionen lægger dem til last.

62 Kommissionen har anført, at selv om de i beslutningens artikel 1 opregnede forhold ikke alle berører sagsøgeren, er det lige så rigtigt, at de handlinger, som virksomheden beskyldes for, er nævnt på en klar og forståelig måde diverse steder i beslutningen. Beslutningens betragtninger er herved formuleret på samme måde som formuleringen i meddelelsen af klagepunkter.

2. Rettens bemærkninger

63 Der skal mindes om, at retten til kontradiktion — som er et grundlæggende fællesskabsretligt princip og skal respekteres under alle omstændigheder, navnlig under enhver procedure, der kan føre til pålæggelse af sanktioner, også selv om der er tale om en administrativ procedure — indebærer, at de berørte virksomheder og sammenslutninger af virksomheder allerede under den administrative procedure skal sættes i stand til at tage stilling til, om de af Kommissionen fremførte faktiske oplysninger, klagepunkter og øvrige omstændigheder er i overensstemmelse med de faktiske forhold, og hvilken betydning de har (Domstolens dom af 13.2.1979, sag 85/76, Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, Sml. s. 461, præmis 11, og Rettens dom af 10.3.1992, sag T-11/89, Shell mod Kommissionen, Sml. II, s. 757, præmis 39).

64 Det fremgår af retspraksis, at meddelelsen af klagepunkter skal være formuleret i vendinger, der, selv om de er kortfattede, er tilstrækkeligt klare til, at parterne

reelt kan forstå, hvilken adfærd Kommissionen lægger dem til last. Kun såfremt dette er tilfældet, har meddelelsen af klagepunkter opfyldt sin rolle i henhold til fællesskabsreglerne, nemlig at give virksomhederne og sammenslutninger af virksomheder alle de oplysninger, der er nødvendige, for at de kan forsvare sig effektivt, før Kommissionen vedtager en endelig beslutning (Domstolens dom af 31.3.1993, forenede sager C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 og C-125/85 — C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1307, præmis 42, og Rettens dom af 14.5.1998, sag T-352/94, Mo och Domsjö mod Kommissionen, Sml. II, s. 1989, præmis 63).

65 Det skal for så vidt angår den foreliggende sag afklares, i hvilket omfang Kommissionen i beslutningen for det første har beskyldt sagsøgeren for direkte at have deltaget i overtrædelsen, således som den er beskrevet i beslutningens artikel 1, stk. 1 og 3, og derefter for at have haft kendskab til de andre sider af overtrædelsen.

66 Det bemærkes herom, at for så vidt angår det østrigske marked, omtaler beslutningen i betragtning 66, 67 og 68 strukturen i det europæiske kartel, der blev praktiseret fra 1994, og hvis bestanddele på overordnet niveau var direktørklubben og på underordnet niveau de forskellige kontaktgrupper, der var oprettet for hver af de store nationale markeder, herunder også Østrig. I beskrivelsen af, hvorledes kartellet blev sat i værk på det østrigske marked, jf. betragtning 82, 83 og 84, anfører beslutningen bl.a., at det første møde i den østrigske kontaktgruppe blev tilrettelagt af sagsøgeren, og at denne af ABB fik meddelelse om de kvoter, som direktørklubben havde foreslået. Ifølge beslutningens betragtning 84 holdt den østrigske kontaktgruppe regelmæssige møder for at gennemføre den aftalte markedsdeling, for at drøfte priser og markedsandele samt for eventuelt at foretage tilpasninger vedrørende individuelle projekter for at holde markedsandelene i overensstemmelse med kvoterne. I samme betragtning nævner beslutningen, at sagsøgeren deltog i disse møder, som blev holdt for sidste gang i april 1996.

67 Det forklares dernæst i beslutningens betragtning 124, at sagsøgeren var klar over, at ordningerne i Østrig indgik i en større plan, og at virksomheden kun

deltog i ordningerne på det østrigske marked, at den ikke deltog i møderne i direktørklubben og heller ikke i møderne i kontaktgruppen for Tyskland, samt at den hverken havde kendskab til eller deltog i foranstaltningerne over for Powerpipe.

68 Det skal herved bemærkes, at disse klagepunkter findes i meddelelsen af klagepunkter i en helt tilsvarende formulering. En beskrivelse af kartellet, som svarer til den, der findes i beslutningens artikel 1, findes således på s. 1 og 2 i meddelelsen af klagepunkter, som blev sendt til sagsøgeren. Beskrivelsen af den todelte struktur inden for det europæiske kartel er på s. 27 og 28 i meddelelsen af klagepunkter formuleret identisk med beslutningens beskrivelse, ligesom beskrivelsen af, hvorledes kartellet blev sat i værk på det østrigske marked, der findes på s. 35 og 36 i meddelelsen, svarer til beskrivelsen i beslutningen. I meddelelsen af klagepunkter anførte Kommissionen også, at det første møde i den østrigske kontaktgruppe blev tilrettelagt af sagsøgeren, og den nævnte de kvoter, der var blevet foreslået af direktørklubben og meddelt af ABB. Det anføres på samme sted i meddelelsen af klagepunkter, at den østrigske kontaktgruppe holdt regelmæssige møder for at gennemføre den aftalte markedsdeling, for at drøfte priser og markedsandele samt for eventuelt at foretage tilpasninger vedrørende individuelle projekter for at holde markedsandelene i overensstemmelse med kvoterne. Det nævnes også i meddelelsen af klagepunkter, at sagsøgeren hørte til deltagerkredsen i disse møder, og at den østrigske kontaktgruppe holdt møder indtil april 1996.

69 Endvidere forklarede Kommissionen på s. 56 i meddelelsen af klagepunkter, at de to lokale leverandører — KE KELIT og Sigma Tecnologie di rivestimento SrL — kun deltog i kartelaktiviteterne på deres hjemmemarked, selv om de var bekendt med, at møderne i kontaktgruppen for deres marked var led i en større plan, eftersom de vidste, at de kvoter, de var blevet tildelt, var blevet vedtaget af direktørklubben. På s. 66 i meddelelsen af klagepunkter nævnte Kommissionen yderligere, at sagsøgeren ikke deltog i foranstaltningerne over for Powerpipe.

70 Når henses til overensstemmelsen mellem de forhold, der er lagt til last i den anfægtede beslutning, og klagepunkterne, der blev meddelt sagsøgeren under den administrative procedure, kan virksomheden ikke gøre gældende, at Kommissionen ikke i meddelelsen af klagepunkter har foreholdt den de overtrædelser, der er opregnet i beslutningens artikel 1.

71 Anbringendet må følgelig forkastes for så vidt angår de dele af overtrædelsen, der er lagt sagsøgeren til last.

72 til 89 [...]

III — *Anbringendet om tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet i forbindelse med pålæggelsen af bøden*

A — Parternes argumenter

90 Ifølge sagsøgeren har Kommissionen tilsidesat ligebehandlingsprincippet, for så vidt som den ikke har fastsat bøder for andre virksomheder, der også arbejdede som forhandlere for producenter af præisolerede rør eller endog som producenter. Sagsøgeren nævner i den forbindelse andre virksomheder, der spillede en lignende rolle som sagsøgeren.

91 For det østrigske markeds vedkommende var der for det første virksomheden Infratec Gruner & Partner GmbH, det tidligere Krobath & Gruner Infratec GmbH (herefter »Infratec«). I bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter blev Infratec omtalt som forhandler for Dansk Rørindustri, hvilket er bekræftet i beslutningens betragtning 84. Der var for det andet virksomheden Steinbacher, der var repræsenteret på møderne i den østrigske kontaktgruppe, således som det fremgår af det ovennævnte bilag 109. Sidstnævnte virksomhed var ikke forhandler af et bestemt produkt, men solgte præisolerede rør, som virksomheden selv fremstillede.

92 Ifølge sagsøgeren ligner disse virksomheders situation sagsøgerens situation, men Kommissionen har behandlet dem anderledes. Infratec var således ligesom sagsøgeren repræsenteret på møderne i kontaktgruppen og rådede over en kvote, som var tildelt producenten. Når disse omstændigheder alligevel førte til den konklusion, at de pågældende virksomheder ikke havde været medlemmer af kartellet — hvilket er Kommissionens konklusion — burde denne argumentation også have fundet anvendelse på sagsøgeren. Med hensyn til argumentet om, at Infratec i modsætning til sagsøgeren ikke havde sin egen kvote, idet denne var blevet tildelt Dansk Rørindustri, bemærker sagsøgeren, at det fremgår af bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter, at dette også var tilfældet for sagsøgeren, idet virksomhedens kvote var blevet tildelt Løgstør.

93 For så vidt angår andre nationale markeder har sagsøgeren nævnt andre virksomheder, der i egenskab af repræsentanter for rørproducenter deltog i kontaktgruppemøder. Vedrørende det italienske marked bekræftes det i beslutningen, at virksomheden Socologstor, hvis salg var medregnet i den kvote, som var tildelt Løgstør for hele Europa, ligesom sagsøgeren deltog i kontaktgruppemøderne. Med hensyn til det britiske marked fremgår det af Pan-Isovit's svar, at denne virksomhed på dette marked arbejdede gennem sin engelske agent, som deltog i møderne. For det tyske markeds vedkommende havde en virksomhed, der er blevet nævnt flere gange i bilagene til meddelelsen af klagepunkter, repræsenteret Dansk Rørindustri i hvert fald i forbindelse med et fjernvarmeprojekt, således som det fremgår af bilag 135 til meddelelsen af klagepunkter, og havde deltaget i mødet i Frankfurt den 10. januar 1995. Hvad angår markedet i Nederlandene anføres navnene på direktører for to virksomheder i ABB's supplerende svar. Den første af disse to virksomheder solgte

præisolerede rør, som den købte af Løgstør, og deltog ifølge ABB i møderne i 1995. Også den anden var leverandør af præisolerede rør, som den købte af Henss/Isoplus.

94 Såfremt man betragter disse situationer, der er sammenlignelige i konkurrenceretlig forstand, fremgår det, at der ikke er forskelle, der begrunder Kommissionens forskelsbehandling. Ved ikke at pålægge de nævnte virksomheder nogen bøde modvirker Kommissionen tværtimod reelt det formål, den forfølger. Kommissionen har således med sin beslutning forårsaget en forvridning af konkurrencen, idet sagsøgeren er den eneste leverandør, der er blevet pålagt en bøde og følgelig har lidt et tab af anseelse som følge af offentliggørelsen af beslutningen, hvorimod andre leverandører og endog rørproducenter ikke er blevet pålagt den finansielle byrde, som en bøde udgør.

95 Kommissionen har anført, at sagsøgerens argument må forkastes, eftersom Kommissionen har bevist, at sagsøgeren deltog i overtrædelsen, og at virksomheden derfor havde del i ansvaret. Selv om det måtte være med urette, at Kommissionen afstod fra at fastsætte bøder for andre virksomheder, der befandt sig i den samme situation, kan sagsøgeren ikke påberåbe sig dette med henblik på at anfægte en sanktion, der med føje er blevet pålagt virksomheden.

96 Det bemærkes under alle omstændigheder, at i hvert fald for så vidt angår de østrigske virksomheder er sagsøgerens argumentation ikke i overensstemmelse med de faktiske omstændigheder. Infratec's situation kunne ikke sammenlignes med sagsøgerens, for så vidt som Dansk Rørindustri såvel havde en kvote for det europæiske marked som for det østrigske marked, mens Løgstør havde en europæisk kvote, men ingen kvote på det østrigske marked. Salgene af Løgstør's

produkter, som blev foretaget af sagsøgeren, blev henregnet til Løgstør inden for virksomhedens europæiske kvote. Hvad Steinbacher angår var heller ikke denne virksomhed medlem af kartellet, eller der er i hvert fald ikke ført fornødent bevis for dens deltagelse i kartellet, hvorfor Kommissionen ikke ville have været berettiget til at træffe foranstaltninger over for virksomheden.

B — Rettens bemærkninger

97 Der skal mindes om, at ligebehandlingsprincippet efter fast retspraksis kun er tilsidesat, såfremt ensartede situationer behandles forskelligt, eller forskellige situationer behandles ens, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet (Domstolens dom af 13.12.1984, sag 106/83, Sermide, Sml. s. 4209, præmis 28, og af 28.6.1990, sag C-174/89, Hoche, Sml. I, s. 2681, præmis 25, samt Rettens dom af 14.5.1998, sag T-311/94, BPB de Eendracht mod Kommissionen, Sml. II, s. 1129, præmis 309).

98 Det bemærkes, at sagsøgeren hverken i forhold til den ene eller den anden af de virksomheder, som den har nævnt, har godtgjort, at der foreligger bevis for, at disse deltog aktivt i kontaktgruppens møder, og at de blev tildelt deres egen kvote på deres nationale marked, der kan sammenlignes med de beviser, som Kommissionen har ført for sagsøgerens vedkommende, således som beskrevet i præmis 34-41 ovenfor.

99 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at hvad angår virksomheden Steinbacher, der er nævnt i det dokument, der findes som bilag 64 til meddelelsen af klagepunkter, som en virksomhed, der havde sin egen kvote på det østrigske marked, og hvis navn er angivet på listen over projekter, der findes som bilag 110 til meddelelsen af klagepunkter, indeholder de af Kommissionen tilvejebragte dokumenter oplysninger, der i det mindste gør det tvivlsomt, om Steinbacher's deltagelse tilnærmelsesvis var af samme omfang som sagsøgeren. Det forhold, at

denne anden virksomhed ikke blev betragtet som deltager i kartellet, bekræftes af Løgstør's svar af 17. januar 1995 på sagsøgerens skrivelse af 12. januar 1995, der findes som bilag 107 til meddelelsen af klagepunkter, hvori Løgstør svarede, at det efter selskabets opfattelse ikke var nødvendigt at tildele denne virksomhed en kvote, da dennes fjernvarmeafdeling måtte forventes at blive lukket. For det andet omtales denne virksomhed i skrivelsen af 3. maj 1995 fra Isoplus Hohenberg til Henss, der findes som bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter, som en, der havde tilbudt dumpingpriser. I øvrigt fremgår det ikke af dette sidstnævnte dokument og heller ikke af udtalelserne fra andre karteldeltagere, at denne virksomhed har deltaget i noget møde i kontaktgruppen.

100 Med hensyn til Infratec må det fastslås, at selv om virksomheden blev nævnt i den samme skrivelse af 3. maj 1995 fra Isoplus Hohenberg til Henss som en virksomhed, der på daværende tidspunkt »stadig [overholdt] aftalerne«, og i ABB's supplerende svar som havende deltaget i møderne i kontaktgruppen, må det samtidig fastslås, at i modsætning til sagsøgeren findes virksomhedens navn hverken blandt deltagerne i den østrigske kontaktgruppe, der er nævnt i bilag 67 til meddelelsen af klagepunkter, eller blandt dem, som Pan-Isovit har nævnt i sit svar, og det findes heller ikke på listen over projekter i bilag 110 til meddelelsen af klagepunkter.

101 Hertil kommer, at selv om det antoges, at visse virksomheder, som beslutningen ikke er rettet til, har befundet sig i en situation svarende til sagsøgerens, ville dette ikke medføre, at der måtte ses bort fra den overtrædelse, der er fastslået i forhold til virksomheden, da overtrædelsen er blevet behørigt bevist på grundlag af dokumentbeviser (dommen i sagen Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, præmis 146). Det er fast retspraksis, at når en virksomhed har handlet i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, kan den ikke undgå enhver sanktion med den begrundelse, at andre erhvervsdrivende ikke er blevet pålagt en bøde, såfremt Fællesskabets retsinstanser, ligesom i det foreliggende tilfælde, ikke skal tage stilling til forholdene for disse erhvervsdrivende (dommen i sagen Ahlström

Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, præmis 197, og Rettens dom af 7.7.1994, sag T-43/92, Dunlop Slazenger mod Kommissionen, Sml. II, s. 441, præmis 176, og af 11.12.1996, sag T-49/95, Van Megen Sports mod Kommissionen, Sml. II, s. 1799, præmis 56).

102 Anbringendet må følgelig forkastes.

IV — *Anbringendet om tilsidesættelse af almindelige principper og om fejlvurderinger ved fastsættelsen af bødens størrelse*

103 til 185 [...]

C — *Spørgsmålet, om der er pålagt en dobbelt sanktion*

1. Parternes argumenter

186 Sagsøgeren har anført, at selv om virksomhedens handlinger må tilskrives Løgstør, er både denne og sagsøgeren selv blevet pålagt en bøde. Såfremt der er tale om særskilte, om end indbyrdes forbundne handlinger, er det imidlertid kun tilladt at pålægge en enkelt bøde. Denne løsning burde have været anvendt for sagsøgeren, når henses til virksomhedens forbindelser med Løgstør.

187 Kommissionen finder ikke, at der er blevet pålagt en dobbelt sanktion, da sagsøgerens deltagelse i kartellet i forbindelse med den østrigske kontaktgruppe udgjorde en selvstændig overtrædelse af traktatens artikel 85.

2. Rettens bemærkninger

188 Det bemærkes, at sagsøgeren ikke kan påberåbe sig den omstændighed, at virksomhedens kvote blev fastsat af direktørklubben, som Løgstør deltog i, og at sagsøgeren var afhængig af leverancerne fra sidstnævnte virksomhed, med henblik på at unddrage sig sit eget ansvar i forbindelse med den påtalte overtrædelse.

189 Som det er blevet fastslået i præmis 48 ovenfor, har Kommissionen behørigt godtgjort, at selv om sagsøgerens handlefrihed var begrænset som følge af den omstændighed, at virksomheden var afhængig af leverancerne fra Løgstør, deltog virksomheden dog for egen regning i en aftale på det østrigske marked. Der skal herved mindes om, at det er sagsøgeren, og ikke Løgstør, der mødtes med virksomhedens konkurrenter på det østrigske marked med henblik på at drøfte priser og tildele de individuelle projekter i overensstemmelse med de kvoter, som hver enkelt af dem var blevet tildelt. Kommissionen var herefter berettiget til at lægge ansvaret for samarbejdet på det østrigske marked på sagsøgeren og ikke på Løgstør, selv om Kommissionen har kritiseret sidstnævnte for virksomhedens deltagelse i kartellet, der omfattede hele fællesmarkedet.

190 Følgelig må anbringendet afvises, for så vidt som det vedrører en påstand om, at der er pålagt en dobbelt sanktion.

191 til 209 [...]

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Fjerde Afdeling)

1) **Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber frifindes.**

2) **Sagsøgeren betaler sagens omkostninger.**

Mengozzi Tiili Moura Ramos

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 20. marts 2002.

H. Jung

Justitssekretær

P. Mengozzi

Afdelingsformand